

İNSTITUSİONAL İNNOVASIYA NƏZƏRİYYƏSİNƏ SİSTEMATİK BAXIŞ

Səfər M. HÜSEYNOV

Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin
İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu Publik Hüquqi Şəxsi
İnfrastruktur sahələr şöbəsi, elmi işçi, doktorant

XÜLASƏ

İnstitusional innovasiyalar eksponensial dəyişikliklər dünyasında özünəməxsus şəkildə inkişaf edən ağıllı institutlar yaradır. Siyasətə əsaslanan müdaxilələr və təcrübi öyrənmə vasitəsilə qurumların rəhbərləri yaşamaq və uğur qazanmaq üçün tələb olunan praktiki və böhrana əsaslanan yenilikləri təqdim etməkdə mahir olurlar. Eynilə, institusional innovasiyanın idarə edilməsi, bu innovasiya formasının iqtisadi artımla əlaqəsi və texnoloji tərəqqi, əsas böhranların artması və yeni yaranan sosial-iqtisadi dəyişikliklər nəticəsində davam edən əsas sosial-iqtisadi dəyişikliklərin tələbləri səbəbindən tədqiqata maraq olaraq qalır. çətinliklər. Müvafiq olaraq, ədəbiyyatdan irəli gələn əsas sual cəmiyyətin dəyərini çatdırmaq üçün institusional innovasiyalara təsir edən müəyyənədicilər və prioritetlər dairəsinə aiddir. Beləliklə, institusional innovasiyanın potensialından istifadə etmək üçün bilikləri ələ keçirmək və inkişaf etdirmək vəzifəsi alimlər ordusu üzərinə düşür. Bu məqalənin məqsədi institusional innovasiya ilə bağlı tədqiqatların mövcud vəziyyətini təhlil etməkdir. Sistemativ nəzərdən keçirmə metodologiyasından istifadə edərək qiymətləndirmə aparılmışdır. Məzmun institusional innovasiyaların çoxsəviyyəli idarəetmə modelini inkişaf etdirmək məqsədilə əsas determinantları və idarəetmə prioritetlərini tapır. Məzmundan əldə edilən fikirlərə əsaslanaraq, məqalə institusional innovasiyanın gələcək idarə edilməsi üzrə tədqiqatlar üçün tədqiqat gündəmini müəyyən edir.

Açar sözlər: institusional innovasiya, institusional dəyişiklik, institusional nəzəriyyə, texnologiya, iqtisadi vəziyyət

A SYSTEMATIC APPROACH TO INSTITUTIONAL INNOVATION THEORY

Safar M. HUSEYNOV

Economic Scientific Research Institute of the Ministry of
Economy of the Republic of Azerbaijan Public Legal Private
Department of Infrastructure Fields, research fellow, Ph.D candidate

ABSTRACT

Institutional innovation creates smart institutions that thrive uniquely in a world of exponential change. Through policy-based interventions and experiential learning, agency leaders become adept at delivering the practical and crisis-driven innovations required to survive and succeed. Similarly, the management of institutional innovation remains of research interest due to the relationship of this form of innovation to economic growth and the demands of ongoing major socioeconomic changes resulting from technological progress, the rise of major crises, and emerging socioeconomic changes. Accordingly, a key question emerging from the literature concerns the range of determinants and priorities that influence institutional innovation to deliver societal value. Thus, the task of capturing and developing knowledge to harness the potential of institutional innovation falls on an army of scholars. The purpose of this article is to analyze the current state of research on institutional innovation. An evaluation was conducted using a systematic review methodology. The content finds the main determinants and management priorities in order to develop a multi-level management model of institutional innovation. Based on the insights from the content, the paper sets out a research agenda for research on the future management of institutional innovation.

Keywords: institutional innovation, institutional change, institutional theory, technology, economic situation

СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ТЕОРИИ ИННОВАЦИЙ

Сафар М. ГУСЕЙНОВ

Научно-исследовательский экономический институт Министерства
экономики Азербайджанской Республики Государственно-правовой
Частный
Департамент инфраструктурных сфер, научный сотрудник, докторант

РЕЗЮМЕ

Институциональные инновации создают умные институты, которые уникальным образом процветают в мире экспоненциальных изменений. Благодаря мерам политики и практическому обучению руководители агентств приобретают навыки внедрения практических и кризисных инноваций, необходимых для выживания и успеха. Точно так же управление институциональными инновациями по-прежнему представляет исследовательский интерес из-за связи этой формы инноваций с экономическим ростом и требованиями продолжающихся крупных социально-экономических изменений, возникающих в результате технического прогресса, возникновения крупных кризисов и возникающих социально-экономических изменений, трудности. Соответственно, ключевой вопрос, возникающий в литературе, касается диапазона детерминантов и приоритетов, которые влияют на институциональные инновации для достижения общественной ценности. Таким образом, задача сбора и развития знаний для использования потенциала институциональных инноваций ложится на армию ученых. Целью данной статьи является анализ современного состояния исследований институциональных инноваций. Оценка проводилась с использованием методологии систематического обзора. В содержании представлены основные детерминанты и приоритеты управления для разработки многоуровневой модели управления институциональными инновациями. Основываясь на идеях содержания, в документе изложена программа исследований будущего управления институциональными инновациями.

Ключевые слова: институциональные инновации, институциональные изменения, институциональная теория, технология, экономическая ситуация.

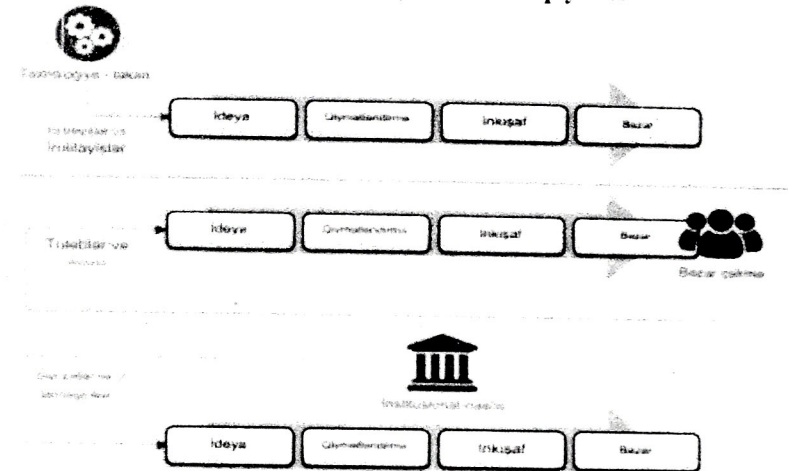
1. İNSTITUSİONAL İNNOVASIYA: ÜMUMİ BAXIŞ

İnstitutlar “bir cəmiyyətin və ya təşkilatların qaydalarıdır ki, insanlar arasında koordinasiyanı asanlaşdırır, bir insanın başqaları ilə münasibətdə ağlabatan şəkildə saxlaya biləcəyi gözləntiləri formalaşdırmağa kömək edir” (Hayami & Ruttan, 1984). Bu qaydalar davranışı tənzimləyir, insan sisteminin daha uzunmüddətli aspektlərini yaradır və cəmiyyətləri spesifik inkişaf yolları ilə istiqamətləndirir (McCann, 2004), lakin bu eyni zamanda ayrı-ayrı fərdlərin iradəsinə və yaradıcılığına bağlıdır (Shaffer, 1969). Rəsmi (*qanunlar*) və qeyri-rəsmi (*sosial normalar*) mexanizmlər vasitəsilə institutlar eyni vaxtda insan səyinin ictimai və özəl sferaları daxilində sosial-iqtisadi mübadilələrdən yaranır və onları müəyyənləşdirirlər (North, 1991). Bu kontekstdə bəzi tədqiqatçılar iddia edirlər ki, “institusional boşluq”, yəni formal institusional mexanizmlərin olmaması qarşılıqlı əlaqələri istiqamətləndirmək və dəstəkləmək üçün qeyri-rəsmi institusional mexanizmlərin istifadəsinə təkan verir (Raghubanshi, Venugopal, & Saini, 2021). Alternativ bir fikir iddia edir ki, institutların yaranması sabit səbəbli (eyni amillər) və ənənəvi asılılıq (müxtəlif amillər) izahatlarından qaynaqlanır (Parrado, 2008). Müəssisələrin “oyun qaydaları” olduğunu qəbul edən son tədqiqatlar (məsələn, Chebrolu və Dutta (Chebrolu & Dutta, 2021)) və Hughes və başqaları (Hughes, və b., 2021)) Koronavirus Xəstəliyi 2019 (COVID-19) pandemiyası kimi radikal perturbasiyaların (*mənfi dəyişikliklərin*) sosial-iqtisadi sıxıntıya səbəb olan və status-kvonu pozan oyun dəyişdiriciləri olduğunu iddia edirlər. Bununla belə, bu mənfi dəyişikliklər həm də mövcud institutları yenidən təsəvvür etmək və bu cür qurumların dəstəkləyici ekosistemlərini dəyişdirmək üçün innovasiya imkanları yaradır.

Hagel və Brauna görə, institusional innovasiya ölçüləbilən bilən səmərəlilikdən ölçüləbilən bilən öyrənməyə keçiddir ki, təşkilatlar “məhsullar, xidmətlər, biznes modelləri və idarəetmə sistemləri də daxil olmaqla digər səviyyələrdə daha zəngin innovasiyalar yaratmaqda daha bacarıqlı ola bilərlər (Hagel & Brown , 2013). Bundan başqa, Raffaelli və Glynn institusional innovasiyanı “təşkilati sahənin koqnitiv, normativ və ya tənzimləyici əsas dayaqlarını müxtəlif dərəcədə pozan yeni, faydalı və qanuni dəyişiklik” kimi müəyyən edirlər (Rafaelli & Glynn, 2015). Li və digərlərinə görə institusional innovasiya “insanların davranışını təşviq etmək üçün yeni və daha effektiv sistemin yaradılması və mövcud istehsal və yaşayış mühiti altında sosial davamlı inkişafın və innovasiyaların həyata

keçirilməsidir” (Li & Yilong , 2020). İnnovasiyanın bu forması Şəkil 1-də ümumiləşdirildiyi kimi, Durugbo və digərləri tərəfindən irəli sürülən innovasiya ilə bağlı texnoloji təkan və bazar cəlb etmə nəzəriyyələri **Invalid source specified**. ilə ziddiyyət təşkil edən “institusional-pompa (*institutional-pump*)” modeli siyasət və strategiyalarla gücləndirilmiş sərmayələrin və təşəbbüslərin yeridilməsi nəticəsində yaranır (Durugbo, Al-Jayyous, & Almahamid, 2020). Məsələn, investisiya “pompa” müqavilələr, özəlləşdirmə, tənzimləmə və referendumlar vasitəsilə təklif olunan institusional dəyişiklikləri həyata keçirən istiqamətlənmiş fəaliyyətləri vurğulayır (Polopolus, 1969).

Qrafik 1
İnstitusional-pompa modelinin texnoloji təkan və bazar cəlb edən innovasiya nəzəriyyələri ilə müqayisəsi

Mənbə: C. M. Durugbo, O. R. Al-Jayyous və S. M. Almahamid, “Wisdom from Arabian Creatives: Systematic Review of Innovation Management Literature for the Gulf Cooperation Council (GCC) Region,” *International Journal of Innovation and Technology Management*, cild 17, no. 6 <https://doi.org/10.1142/S0219877020300049>, 2020.

Sistem təfəkküründən istifadə edərək, Yohannessen institusional innovasiya ilə bağlı dəyişiklikləri səbəbli proseslərin nümunəsi, funksional, tarixi və kibernetik formaları ilə izah etməyə çalışır (Yohannessen, 2008). Müəllif bu

müxtəlif proseslərin qanunlaşdırılmasının təbii qəbul edilməsi (kognitiv) və ya institusional aktorlardan gələn sosial təzyiqlərə bağlı olması (normativ) ilə izah edildiyini irəli sürür. Bundan başqa, Woodhill sistem mürəkkəbliyi perspektivindən istifadə edərək mürəkkəbliyin öhtəsindən gəlməyi, əməkdaşlıq çərçivəsində öyrənməni, siyasi olaraq məsuliyyət götürməyi və öz üzərində düşünən olmağı əhatə edən təşkilati innovasiya potensialını qəbul etmişdir (Woodhill, 2010). *Xarakteristikasından asılı olmayaraq, institusional innovasiya bir konsepsiya kimi təşkilati subyektlər üçün bəzi qanuni təsirlərə malikdir. Digər yeniliklər kimi, institusional innovasiyalar da yenilik və faydalılığa aiddir, lakin o, həm də "qanuni, etibarlı və uyğun" olması ilə fərqlənir* (Raffaelli & Glynn, 2015). İnstitusional innovasiyalar, 1970-ci illərin ortalarında mövzu ilə bağlı tədqiqatlar diqqəti cəlb edən səhiyyə və istehsalat kimi sektorlardakı inkişaf sayəsində önə çıxdı. 1963 və 1973-cü illərdə İngiltərə və Uelsdə, eləcə də Fransa və Şimali Amerikada aparılan tədqiqatlar nəticəsində yaranan əsas idarəetmə dəyişiklikləri bu artan marağın böyük hissəsini təşkil edir (Sewell, Coppock, & Pitkethly, 1985). Kitabda müəlliflər illər ərzində aparılan araşdırmalardan əldə edilən fikirlər, qeyri-müəyyənlikləri azaltmaq, biliklərin istifadəsini koordinasiya etmək, münasibətlərə vasitəçilik etmək və təşviqləri təmin etmək üçün institutların innovasiyaları necə stimullaşdırdığını vurğulayırlar. Cədvəl 2-də institusional innovasiyanın 3 əsas baxışın/perspektivinin müqayisəli təhlili verilmişdir.

Cədvəl 1.

Ədəbiyyatda institusional innovasiya modelləri

Modellər	Ümumi baxış	Innovasiyaya diqqət	Əsas institusional texanverici	Mənbə
İnduktiv institusional innovasiya	Institusional innovasiya və yaradıcılığın resurs uyğunsuzluqları	"Tələb və təklif" idarəetmə strategiyası	Dəyişiklik agentləri	Davis and North (1970 (Davis & North, 2011)); Farrell and Runge (1983 (Farrell & Runge, (1985))); Ruttan and Hayami (1984 (Ruttan & Hayami, Toward a theory of induced institutional innovation, 2007)); Mandal (1987

və texnoloji və mədəni dəyişikliklərin təsiri ilə bağlı olduğunu təklif edir.

Davamlı institusional innovasiya	İnstitusional inkişafın və modernləşmələrin davamlı texnoloji inkişafı ilə hökumət dəyişiklikləri ilə ayaqlaşmaq məqsədi güddüyünü irəli sürür.	"Nə vaxt və necə?" idarəetmə strategiyası	Elmi sığrayış	(Mandal , 1987)), Grabowski (1988, 1991 (Grabowski, 1991)); Ruttan (1989 (Ruttan, Institutional innovation and agricultural development, 1989)); Godden (1991 (Godden, 1991)); Escobal (2000); McCann (2004 (McCann, 2004)); Phakathi et al. (2021 (Phakathi, Sinyolo, Marire, & Fraser, 2021)) Sha et al. (2006 (Sha, Song, Qi, & Luo, 2007)); Tolbert et al. (2008); Biggs (2008); Fung (2012); Batukova et al. (2019); Li et al. (2020 (Li & Yilong , 2020)); Xie and Yang (2021) Hargrave and Van De Ven (2006 (Hargrave & Van De Ven, 2006)); de Leeuw and Gössling (2016 (Leeuw & Gössling , 2016))
Kollektiv institusional innovasiya	İnstitusional dəyişikliklər və islahatların müxtəlif sahələrə və sektorlara bağlı olduğunu irəli sürür	"Birimiz və hamımız" idarəetmə strategiyası	Sahəyə bağlı dəyişikliklər	

Birinci baxış olan induktiv institusional innovasiya, təşkilati məhdudiyyətlər səbəbindən yaranan resurs balanssızlığının innovasiyaya tələb və təklif arasında dialektik qarşılıqlı əlaqəni motivasiya etdiyini bildirir (Ruttan & Hayami, Toward a theory of induced institutional innovation, 2007) (Ruttan, Institutional innovation and agricultural development, 1989) (RUTTAN, 2016). Bu qarşılıqlı əlaqə həm də cəmiyyətdə texnoloji və

mədəni dəyişikliklərin təsirini nəzərə alır. Burada innovatorlar bazar ölçüləri, hökumət qaydaları və s. dəyişikliklərlə əlaqədar institusional tarazlığın aradan qaldırılması ilə bağlı potensial imkanlardan istifadə edirlər (Grabowski, 1991) (RUTTAN, 2016) (Godden, 1991). Növbəti, davamlı institusional innovasiya demokratik idarəçiliyi təkmilləşdirən texnoloji nailiyyətlərdəki sürətli irəliləyişləri və dalgaları qeyd edir (Li & Yilong, 2020) (Yuan & Elhoseny, 2021) (Fung, 2021). Bu irəliləyişlər dörd əsas formada təminatdan irəli gəlir və təmin edir: (i) *innovativ siyasətləri qəbul edən texnoloji infrastruktur*; (ii) *mürəkkəb həlləri hazırlayan yüksək texnologiya*; (iii) *innovativ biznes proseslərinə imkan verən kompüter əsaslı informasiya sistemləri*; və (iv) *xidmətlərin göstərilməsini təkmilləşdirən rəqəmsal texnologiyalar* (Durugbo, Al-Jayyous, & Almahamid, 2020). Üçüncü nöqteyi-nəzər olan kollektiv institusional innovasiya sosial hərəkət və texnologiya innovasiyası ədəbiyyatından istifadə edərək, sahəsindən asılı olan və sahə daxilindəki elementlər arasında mübadilələrə uyğun olaraq baş verən dəyişiklik üçün kollektiv fəaliyyət modelini irəli sürür. Bu, həmçinin müxtəlif element səviyyəli fokuslara və dəyişmənin reproduksiya/konstruksiya rejimlərinə uyğun olaraq uyğunlaşma, yayılma, dizayn və toplama fəaliyyətlərini əhatə edən institusional innovasiyaya dair dörd perspektivi vurğulayır (Hargrave & Van De Ven, 2006).

Institusional innovasiyalar iqtisadi fəaliyyətlərin sürətləndirilməsi üçün vacibdir və əlavə iqtisadi dəyərə töhfə verir. Bunun səbəbi odur ki, bu innovasiya forması təşkilatların davranışını formalaşdırır (Edquist, 2006) və institusional təşkilatların müxtəlif kollektiv fəaliyyətləri diqqətlə təşviq edən dəyişiklikləri planlaşdırmağa sövq edir (Schickler, 2001). Qurumlar da innovasiyanı dəstəkləyir, çünki bu proses bilik mübadiləsi və öyrənmə prosesləri üçün zəruri olan sabitliyi təmin edir (Carlsson, 1997). Innovasiyanın iqtisadi artımda rolu ilə bağlı müzakirələrdə, son tədqiqatlar təhsil (Foray & Woerter, 2020), dövlət sektoru (Buchheim, Kriege, & Arndt, 2019) və biznes sahələrində (Hernández, Nieto, & Rodriguez, 2022) beynəlxalqlaşmanı dəstəkləyən seçici müdaxilə formalarını araşdırmaq zərurətini vurğulayır. Müdaxilələrin bəzi əsas maraq dairələrinə yenilikçi iş davranışının təşviq edilməsi və maneələrin azaldılması daxildir (AlEssa & Durugbo, 2021). Innovasiya yönümlü təşkilatlar transformativ siyasətlərdən istifadə edərək, iqtisadi sistemlərdə bərabərsizliyi aradan qaldırmağa, mədəni müxtəlifliyi artıran immiqrant integrasiyasını idarə etməyə və enerji inkişafı ilə ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı qarşıdurma problemləri ilə üzləşməyə çalışırlar (Nyseth & López, 2021). Bununla belə, institusional

innovasiya çətindir və institusional davamlılıq ilə innovativ dəyişikliklər arasında dinamik xarakter və gərginlik səbəbindən narahatlıq, fikir ayrılığı və münaqişə ilə üzləşir. Sübutlar həmçinin göstərir ki, innovasiyaların tətbiqi təqdim olunan xidmətlərin özünəməxsus kompleks xarakterinə görə bəzi qurumlar (məsələn, maliyyə institutları) üçün əlavə risklər yaradır (Mishchenko & Mishchenko, 2021). Bundan əlavə, institusional innovasiyanın institusional tərəfdaş və iştirakçılar üçün iqtisadi dəyər fonunda mənfi "məyyən struktur və paylama meylləri" yaratdığına dair arqumentlər mövcuddur (Farrell & Runge, (1983)). Bu cür qarəzli yanaşmalar qanuniliyi təhdid edir və institutlar tərəfindən innovasiyanın effektivliyini şübhə altına alır.

2. İNSTİTUSİONAL DETERMINANTLARI

İNNOVASİYANIN

ƏSAS

Ədəbiyyatlarda institusional innovasiya idarəetməsi dörd əsas kontekstdə mövcuddur: *təşkilati, ekoloji, sosial və dövlət*. Bu innovasiya kontekstləri iqtisadi artımın mənbələri kimi qeyri-maddi resursların (məsələn, yaxınlıq, relyasiyalı kapital, əməkdaşlıq və öyrənmə) töhfəsini gücləndirir (Schütz, Schroth, Muschner, & Schraudne, 2018). Dördlü heliks kimi konstruksiya bu kontekstlərdə fəaliyyət göstərən aktorlar və sistemləri təklif edir, burada institutlar radikal, tədrici və bəzi hallarda qənaətcil innovasiyalar həyata keçirirlər.

Təşkilati innovasiya, açıq və texnoloji innovasiyaların potensialını istifadə edərək, səhiyyə, maliyyə və təhsil kimi sahələrdə mühüm proses və məhsullar təqdim edən institusional innovasiya üçün əsas konteksti təşkil edir (Thani, Mazari, Asadi, & Mashayekhikhi, 2022). Təşkilatdaxili və təşkilatlararası innovasiyanın mürəkkəbliyini araşdırmaq, şəhərlərin və icmaların iqtisadi inkişafını davam etdirmək üçün yeni təşəbbüslərin və müəssisələrin, innovativliyin və innovativ davranışın, həmçinin innovativ investisiyaların və maliyyələşmənin əhəmiyyətini vurğulayır. Artan ekoloji böhranla bağlı məlumatlılıq fonunda, qurumlar dayanıqlı inkişafı hədəfləyən *ekoloji (yaşıl və eko formalı) yeniliklərə* də diqqət yetirirlər (Wang, Alvarez-Gaitan, Moore, & Stuetz, 2019). Ekoloji cəhətdən təmiz enerji mənbələri (məsələn, günəş, su və külək enerjisi) və təcrübələr (məsələn, tərs logistika) qurumlara təbiətin ekoloji təzyiqlərə qarşı davamlılığını artırmaq və təbii resursların məsuliyyətli və hesabatlı istifadəsini təşviq etmək üçün imkanlar yaradır (Chen, Yi, Zhang, & Li, (2018)). Bu kontekst ciddi ekoloji

İnstitusional innovasiyanın əsas determinantları

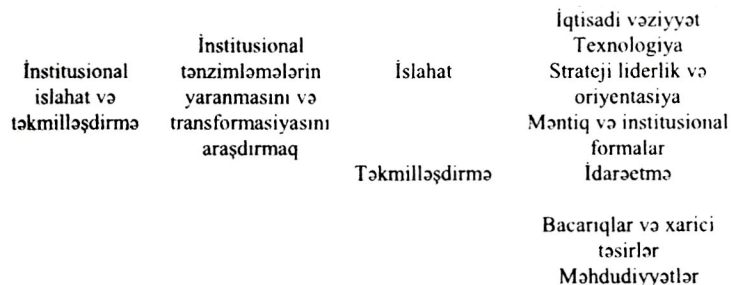
tənzimləmələr, tərsinə logistika və özəl maliyyənin səfərbər edilməsi kimi idarəetmə strategiyalarının öyrənilməsinə təşviq edir (Polzin, Flotow, & Klerkx, 2016). Bundan əlavə, institutlar gəlir bərabərsizliyi, yoxsulluğun aradan qaldırılması, şəhər mobilliyi və davamlı sosial və endemik zorakı münaqişələr kimi mürəkkəb sosial problemləri həll etmək üçün sosial innovasiyalara yönəldirlər. Məqsəd, institusional boşluqların olduğu münaqişə təsirinə məruz qalmış ərazilərdə cəmiyyət üçün dəyər yaratmaq və sosial sahibkarlığı təşviq etməkdir (Venugopal & Viswanathan, 2019). Sosial innovasiyanı birgə yaratmaq və leqitimləşdirmək, sektoral yayılma nümunələri üçün sosial dəyişikliyin agentlərini araşdıran institutlar üçün olduqca vacibdir. Bu, marjinal qruplara və yerli icmalara səlahiyyət verərək müsbət dəyişikliklər üçün imkanlar yaradır (Kumari, Kwon, Lee, & Choi, 2020), (Windrum, Scharfing, & Waring, 2018).

Hökumət (tənzimləyici və ya siyasət) innovasiyaları, hökumətlər tərəfindən mövcud və əldə edilə bilən həyat keyfiyyəti arasında fərqləri aradan qaldırmağa yönəlmiş təşəbbüsləri əhatə edir. Bu fərqlər işəgötürmə, inkişaf etmiş iqtisadiyyatlarda bərabərsizlik, gəlir bölgüsünün yuxarı hissəsində olan az sayda insanın həddindən artıq varlanması kimi problemlərdən qaynaqlanır. Siyasət innovasiyalarına misal olaraq 1930-cu illərdə fermerlər üçün riskin azaldılması və mükafatların artırılması formasında iqtisadi dəyər yaradan Yeni Saziş (New Deal) qanunvericiliyi və bankirləri dəstəkləmək məqsədi daşıyan 1913-cü il Federal Ehtiyat Aktı (Federal Reserve Act) göstərilə bilər (Fumasoli & Rossi, 2021), (Biurrun, 2022).

Hökumətlərarası qurumlar da siyasət innovasiyalarını həyata keçirirlər. Ənənəvi olaraq müasir cəmiyyətlərin sosial-iqtisadi inkişaf yolu olan bu yanaşma, son araşdırmalar göstərir ki, inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatların yerli, milli və regional hökumətləri əməkdaşlıq və effektivliyi artırmaq üçün innovativ siyasət vasitələrindən getdikcə daha çox istifadə edir (Andrés & Min, 2020).

Sözü gedən kontekstlər nəzərə alınmaqla, ədəbiyyatın bu təhlili institusional innovasiyanın dörd kateqoriyasını müəyyənləşdirir: (i) institusional keyfiyyət və nəzarət, (ii) institusional müxtəliflik və nüfuz, (iii) institusional dəyər və nəticə, və (iv) institusional islahat və təkmilləşdirmə. 3-cü cədvəl bu əsas determinantları xülasə edir və növbəti alt bölmələr kateqoriyalarda əsas anlayışları əhatə edir.

Determinantlar	Ümumi baxış	Kateqoriyalar	Əsas konseptlər
İnstitusional keyfiyyət və nəzarət	İnnovasiya girişlərinin səmərəliliyinin və çevikliyinin təhlili	Keyfiyyət	İnstitusional dəstək sistemi İnstitusional şəbəkələr Hüquq sistemləri Strateji liderlik Keyfiyyətin qiymətləndirilməsi sistemləri Texnologiyadan istifadə
		Nəzarət	İdarəetmə nəzarət sistemləri Nəzarət siyasətləri Daxili nəzarət sistemi İnstitusional mülkiyyət
İnstitusional müxtəliflik və reputasiya	İnstitusional aktorların statusunun və heterojen təbiətinin tədqiqi	Müxtəliflik	Bilik xarici təsirləri Bacarıqlar Siyasətlər Texnologiya Aktorlar Tərəfdaşlıq Stratejiya Şəbəkə
		Reputasiya	Stratejiya Proses
İnstitusional dəyər və nəticə	İnnovasiya nəticələrinin uyğunluğunu və faydasını qiymətləndirmək	Dəyər	İnstitusional məntiq Şəbəkə Bacarıqlar Bilik Stratejiya və strateji liderlik
		Nəticə	Əməkdaşlıq Sahibkarlıq İdarəetmə Texnologiya İqtisadi vəziyyət Bacarıqlar

Mənbə: Müəllif tərəfindən hazırlanmışdır

2.1. İNSTİTUSİONAL KEYFİYYƏT VƏ NƏZARƏT

Mövzu baxımından, ən çox araşdırılan determinantlar və müstəqil dəyişənlər kateqoriyası innovasiya girişi səmərəliliyi və çevikliyinə təsir edən institusional keyfiyyət və nəzarətdir. Tədqiqatlar institusional keyfiyyətə diqqət yetirir, çünki empirik sübutlar göstərir ki, bu konsepsiya müəssisələrin qabaqcıl texnologiyalar əldə etmək qabiliyyətinə, eləcə də innovasiyanın ehtimalına, gücünə və intensivliyinə təsir edir (Andrés & Min, 2020), (Mosconi & D'Ingiullo, 2023). Ümumi keyfiyyət idarəetməsi keyfiyyəti təmin etmək üçün kritik bir paradigma təklif edir, nəzarət isə tədqiqatların ümumilikdə razılaşdığı, lakin fərqli tədqiqat istiqamətlərində vurğulanan bir amildir (Fischer & Tello-Gamarra, 2017). Bu nəzarət istiqamətlərinə nümunə olaraq institut nəzarətçilər, institusional strukturlar, institusional idarəetmə və daxili nəzarət keyfiyyəti daxildir. Bununla belə, ən çox vurğulanan keyfiyyət və nəzarət amilləri yüksək formalizm səviyyələri ilə xarakterizə olunan və Əqli Mülkiyyət Hüquqlarının idarə edilməsi üçün nəzərdə tutulmuş patent sistemləridir (Hou, Chan, & Li, 2018). Ədəbiyyatlarda alternativ, lakin bir-birini tamamlayan perspektiv, innovasiya yönümlü biznes strategiyalarını dəstəkləyən strateji insan resurslarının idarə edilməsi ilə əlaqələrə görə mülkiyyəti keyfiyyət mexanizmi kimi müəyyən edir (Cooke, 2010). Həmçinin, tədqiqatlar göstərir ki, institusional strategiyalar innovasiya sistemləri daxilində, xüsusən də əmək məhsuldarlığı və patentləşdirmə davranışı baxımından tədqiqat və işləmə bacarıqlarını formalaşdırmaq üçün keyfiyyətə nəzarəti prioritetləşdirən institusional dəstək sistemləri kimi bir sıra idarəetmə vasitələrinə nəzarəti irəli sürür. Bu vəziyyətdə, seçmə idarəçilik qrupunun legitimliyi və davamlılığının əsaslandığı sağlam uzunmüddətli performans

nail olmaq üçün idarəetmənin təfəkkürü vacib olaraq qalır (Weber, Lehmann, Graf-Vlachy, & König, 2019). Tədqiqatçılar yüksək performanslı və innovasiyaya meyilli institutların əhəmiyyəti ilə razılaşsalar da, keyfiyyət və nəzarət determinantlarına diqqət müxtəlif olur. Effektivliyin və dəyişkənliyin ölçülməsi bəziləri üçün əsas maraq kəsb edir, digərləri isə innovasiya performansı və ya firmalar və universitetlər kimi institusional qurumların fəaliyyəti ilə bağlı amilləri təhlil edirlər (Hussen & Çokgezen, 2022). Sonuncu maraq, şəbəkə nəzarətinə bir qat əlavə edən dördlü heliks kimi analitik konstruktların istifadəsini əsaslandırır. Bu qat, müasir cəmiyyətlərin üzləşdiyi böyük problemlərə (məsələn, iqlim dəyişikliyi və şəhər mobilliyi) qarşı yüksək keyfiyyətli əməkdaşlıqla yeniliklərin böyük potensiallarını ortaya çıxarır (Kang & Jiang, 42).

2.2. İNSTİTUSİONAL MÜXTƏLİFLİK VƏ REPUTASIYA

Tədqiqatçılar tərəfindən araşdırılan növbəti müəyyənədic amillər kateqoriyasını institusional müxtəliflik və reputasiya təşkil edir. Burada diqqət status-kvonu pozmaq, alternativlər yaratmaq (və müzakirə etmək) və həlləri institusional kontekstlərdə yerləşdirmək üçün zəruri olan emosional enerjini və reflektiv şüuru səfərbər etməkdə müxtəlif və heterogen aktorların rollarını anlamağa yönəldilir (Zubielqui, Jones, Seet, & Lindsay, 2015). Müxtəlif tədqiqatlarda müxtəliflik mərkəzləri urbanizasiya müxtəlifliyi, müəssisə-universitet tərəfdaşlığı müxtəlifliyi və ətraf mühit texnologiyalarının müxtəlifliyi kimi maraq sahələri ilə fərqlənir. Bu müəlliflər müəssisələrin resursların əldə edilməsi və bölüşdürülməsi üçün idiosinkratik bacarıqlarındakı fərqlilikləri və bu bacarıqların təşkilatların maraqlı tərəflər üçün ekoloji, sosial və iqtisadi dəyər yaratmaq qabiliyyətinə necə təsir etdiyini tanıyırlar. Bəzi tədqiqatlar üçün uzun müddətdir mövcud olan institusional düzənlərdə möhkəmlənmiş bərabərsizlik gender inklüzivliyini təşviq edən strategiyalar və sosial bərabərsizlik və yoxsulluğun aradan qaldırılması siyasətləri üçün müxtəliflik idarəetmə problemi kimi çıxış edir (Krech, 2020). Daha geniş mənada, idarəetmə mütəxəssisləri üçün bir tapmaca kimi vurğulanan məsələlərdən biri, institusional innovasiya və bərabərsizlik arasındakı əlaqəni anlamaqdır. Bu araşdırma diqqəti 2007-2008-ci illərdəki qlobal maliyyə böhranı və COVID-19 pandemiyası səbəbindən baş verən son makroiqtisadi şoklarla daha da güclənmişdir. Bu şoklar və radikal dəyişikliklər nəticəsində bəzi tədqiqatçılar müxtəliflik məsələsində fərqli fikirdədirlər, alternativ inklüziv

institusional tənzimləmələrə diqqət yetirilməsini müdafiə edərək, cəmiyyətdəki əsas sosial-iqtisadi və texnoloji dəyişikliklərdən yaranan institusional pozuntular səbəbindən bərabərsizliyin inkişaf etməsinə səbəb olduğunu irəli sürürlər (Hughes, və b., 2021) (Tomizawa, Zhao, Bassellier, & Ahlstrom, 2020). Ədəbiyyatda institusional reputasiya müxtəlifliyə daxili əlaqələri ehtiva edir və uğuru göstərir. Bu kontekstdə reputasiya vətəndaşlar, dövlət qurumları, müştərilər və sənaye də daxil olmaqla, geniş spektrli maraqlı tərəflər tərəfindən baxılan institusional (və təşkilati) etibarlılıq və dürüstlük ilə bağlıdır (d'Agostino & Scarlato, 2019). Güclü institusional siyasətlər yuxarıdan-aşağıya tətbiqlər üçün reputasiya yaratsa da, təşkilati səviyyədəki reputasiyaya diqqət aşağıdan yuxarıya, böl və qalib gəl alternativini təklif edir. Bu perspektivləri nəzərə alaraq, tədqiqatçılar diqqətlə düşünülmüş innovasiya strategiyalarının təşkilatlara ən yaxşılardan cəlb etmək üçün öz reputasiyalarını artırmağa nə dərəcədə imkan verdiyini və institusional məlumat və xarici amillərin institusionallara necə təsir etdiyini araşdırırlar (Dahm, Byrne, Rogers, & Wride, 2021, <https://doi.org/10.1002/bies.202100107>).

2.3. İNSTİTUSİONAL DƏYƏR VƏ NƏTİCƏ

Ədəbiyyatdan əldə edilən fikirlər onu göstərir ki, institusional dəyər və nəticə kateqoriyası institusional innovasiya üçün ən çox araşdırılan asılı dəyişənləri təklif edir. Müəssisələrin kontekstində "təhfə mərkəzləri" olan bəzi tədqiqatçılar innovasiya nəticələrini (məsələn, patent nömrələri və sitatlardan istifadə etməklə), yeni məhsulların gəlirlərini və kapital xərclərini ölçürlər, eyni zamanda bu nəticələrin bilikləri əhatə edən çoxşaxəli strukturun bir hissəsi olduğunu iddia edirlər (Hou, Chan, & Li, 2018) (Li & Yilong, 2020). Bunun əksinə olaraq, "kritik mərkəzləri" olan bəzi tədqiqatlar mikro səviyyəli institutların siyasət səyləri, texnologiyadan istifadə və siyasi iqtisadiyyatla əlaqələri kontekstində innovativ nəticələrin azalmasını araşdırırlar. Təşkilatların fəaliyyət göstərdiyi institusional mühitin əhəmiyyətini və institusional qurumlar (məsələn, transmilli şirkətlər və kiçik ölçülü həyat elmi şirkətləri) arasında sahibkarlıq və yaradıcılıq imkanlarından istifadə etmək üçün əməkdaşlığın xarakterini araşdıran "nəticə mərkəzləri" ilə bağlı tədqiqatlar da mövcuddur (Styhre & Remneland-Wikhamn, 2016).

Daha çox benefisiar yönümlü və əlaqəli olan dəyər, vətəndaşların həyatını yaxşılaşdıran ictimai dəyər yaradılması və müştərilərə, alıcılara, son

istifadəçilərə və s. fayda verən əməliyyat qaydalarında müştəri dəyər təklifləri üçün tədqiqatçıları da maraqlandırır (Wallman, 2009). Bütövlükdə, bu kateqoriyanın müəyyənədiciləri vətəndaş cəmiyyəti, siyasət və idarəetmə arasında sərhədləri aşan struktur inkişafı ilə iterativ cəlbətmə, qanunilik və icra tsiklində icma göstəricilərinin və hökumətin fəaliyyətinin idarə edilməsinin integrasiyasına çalışırlar.

2.4. İNSTİTUSİONAL İSLAHAT VƏ TƏKMİLLƏŞDİRMƏ

Institusional islahatlar və təkmilləşdirmələr müxtəlif fəaliyyət metodları və yaşam tərzlərinin insan hüquqlarına hörmətlə yanaşmasını, qanunun aliliyini qorumaq və iştirakçıların qarşısında məsuliyyətli olmağı təmin edəcək şəkildə qurumlar arasındakı transformativ proseslər (yəni metodik, idarəetmə və proses innovasiyaları) üçün vacib determinantlar kateqoriyasını təsvir edir. Əsasən əvvəlki tədqiqatların və son müzakirələrin mərkəzində olan bu kateqoriyaya maraq, institutların yaranması və transformasiyası ilə bağlı diskursu əhatə edir (Hughes, və b., 2021). Əvvəlki araşdırmalarda dəyişiklik agentlərinin rolu vurğulanır, daha yeni ekspozisiyalar isə iddialı layihələrin həyata keçirilməsinə və şəffaf dövlət-özal tərəfdaşlığa önəm verirlər. Eynilə, dəyişikliyin təbiəti alimlər arasında sosial-iqtisadi və siyasi dəyişikliyə, yeni güc topologiyasında dəyişiklik, texnoloji dəyişiklik, idarəetmə dəyişikliyi və iqtisadi inkişaf və biliklərin əldə edilməsi prosesləri üçün texniki dəyişikliyə fərqli vurğuları irəli sürən müzakirələrlə fərqlənir (Ruttan & Hayami, Toward a theory of induced institutional innovation, 2007). Bəzi tədqiqatlar iddia edir ki, institusional təkmilləşdirmə üçün islahatlar təkcə nəticələrin keyfiyyət səviyyələrini artırmaq üçün deyil, həm də kooperativ şəbəkələr daxilində keyfiyyətli mübadilələri təmin etmək üçün prosedur baxımından çox vacibdir. Bununla belə, digər tədqiqatçılar qeyri-adekvat dəstək sahələrində institusional boşluqlar kimi məhdudiyyətlərin və məhdudiyyətlərin mənfi təsirlərini nəzərə alan, mövcud formal institusional çərçivələrin yenidən nəzərdən keçirilməsinə və yenidən təsəvvür edilməsinə təkan verən təzadlı perspektiv təklif edirlər (Chebrolu & Dutta, 2021) (Onsongo, 2019).

Regional siyasətlər islahatları özündə cəmləşdirir və təkmilləşdirmə üçün dağıdıcı (eyni zamanda iqtisadi) qabiliyyətlər və imkanlar təqdim edir. Ədəbiyyatlarda imkanlar institusional innovasiyada ən vacib determinantı təmsil etməyə meyllidir (Sawang, Zhou, & Yang, 2017) və bu determinant Cədvəl 3-də göstərilirdiyi kimi ədəbiyyatda müəyyənədicilərin müxtəlif

kategoriyaalarını əhatə etsə də, islahat və təkmilləşdirmə kategoriyaası imkanların rolunu artırır. Siyasət tərtibatçıları uğurlu innovasiyaalar üçün heterojen hərəkətlərin (radikal və ya artan) agentlərin (daxili və ya xarici) və tənzimləmələrin (formal və ya qeyri-formal) zəruri qarışıqları ilə mübarizə apardıqları üçün siyasətin hazırlanması və texniki standartların inkişafı ilə bağlı fikirlər bu əsaslandırma xəttini inkişaf etdirir (Ventura, Quero, & Diaz-Méndez, 2020).

Uğurlu institusional islahatlar üçün imkanlar və digər şərtlər də alimləri milli innovasiya sistemlərinin institusional məhdudiyyətlərini aşan birbaşa xarici investisiyaların və sahibkarlıq səylərinin asanlaşdırılması üçün siyasət təklifləri ilə məşğul edir. Bəzi tədqiqatlar radikal innovasiyaların sürət və istiqamətlərini təhlil edən alimlərlə birlikdə islahatlar və təkmilləşdirmə üçün tələb olunan sosial mənalı qanuniləşdirən struktur və davranış məntiqləri kontekstində milli və yerli islahatları nəzərdən keçirirlər (Kooijman, Hekkert, J.K. van Meer, Moors, & Schellekens, 2017) (Waldorff, 2013).

Yekun olaraq, diqqət nöqtəsinin müxtəlif olmasına baxmayaraq, əhəmiyyətli iqtisadi artımın həyata keçirilməsi və işsizlik, bərabərsizlik və yoxsulluq problemlərinin aradan qaldırılması üçün islahatların və təkmilləşdirmələrin rolu barədə müəyyən fikir birliyi mövcuddur.

NƏTİCƏ

Pablo Pikassonun sözləri ilə desək, “qaydaları bir peşəkar kimi öyrənin ki, bir sənətçi kimi onları poza biləsiniz”. Bu deyim, vətəndaşlar, dövlət qurumları, müştərilər və sənaye kimi bir sıra maraqlı tərəflər üçün dəyər təqdim etmək üçün cəmiyyətlərin və ya təşkilatların qaydaları kimi institutlar tərəfindən ixtiraçılıq və innovasiya ehtiyacını vurğulayır. Bundan əlavə, institusional mühitdə innovasiya idarə strategiyası və siyasət üfüqlərini genişləndirmək səylərində institutları genişləndirən bilən effektivlikdən genişləndirən bilən öyrənməyə keçməyə məcbur edən təzyiqlər, boşluqlar və maneələrlə üzləşir. Nəticə etibarilə, institusional innovasiyanın əsas determinantları və idarəetmə prioritetləri haqqında transdisiplinar anlayışlar institusional davamlılıq və innovativ təcrübələr arasında xas olan dinamik təbiət və gərginliyin öhdəsindən gəlmək üçün çox vacibdir. Bu təyinedicilər və prioritetlər yardım təşkilatları təqaüd və təcrübəni yeniləmək üçün davamlı olaraq nəzərdən keçirilməsini tələb edən irəliləyiş prosesləri və nəticələri təqdim edir. Bunu nəzərə alaraq, bu icmal aşağıdakı

tədqiqat sualı ilə qarşılaşır: “Ədəbiyyatda institusional innovasiyanın əsas determinantları və idarəetmə prioritetləri hansılardır?”

Sistemli yanaşma ilə aparılan bu araşdırma, tədqiqat sualına cavab tapmağı hədəfləyərək, innovasiya kontekstləri, institusional determinantlar və idarəetmə prioritetləri baxımından institusional innovasiya üçün çoxsəviyyəli idarəetmə modelində tapıntıları ümumiləşdirir. Araşdırma təşkilatı, sosial, ekoloji və hökumət kontekstlərində innovasiyaya əsaslanaraq, dörd əsas determinantı müəyyən edir: (i) innovasiya keyfiyyəti və nəzarət; (ii) institusional müxtəliflik və reputasiya; (iii) innovasiya dəyəri və nəticəsi; və (iv) institusional islahatlar və təkmilləşdirmə. Eyni zamanda, araşdırma altı idarəetmə prioritetini əhatə edir: şəbəkə əlaqəsi, xarici təsirlər və münasibətlər; institusional məntiq, qabiliyyətlər və məhdudiyyətlər; iqtisadi şərtlər, siyasətlər və vasitəçilər; institusional strategiyalar, mülkiyyət və idarəetmə; texnologiyanın hazır olması, transferi və dəstəyi; və institusional sinerjilər, təşviqlər və sahibkarlıq.

Bu icmalın iki əsas məhdudiyyəti var. Birincisi, icmalın diqqəti institusional innovasiyanın əsas determinantlarını və idarəetmə prioritetlərini əhatə etməklə məhdudlaşır. Bu kontekstdə, innovasiya fəaliyyətləri, institusional aktorların davranışı və institusional tənzimləmələr kimi aspektlər barədə əlavə biliklərə ehtiyac var. İkincisi, icmal yanaşması mövzu təhlilinə əsaslanan sistematik metodologiya ilə məhdudlaşdırılıb. Beləliklə, meta-analizlər və metasintezlər kimi digər icmal metodologiyaları əsasında daha fokuslanmış və geniş biliklər əldə etmək perspektivləri var ki, bunlar institusional innovasiyanın keyfiyyət və kəmiyyət tədqiqatlarındakı konstruktlar, asılılıqlar və dəyişənlər arasındakı əlaqələr barədə daha dərin anlayışlar təklif edir. Sitata-uyğunluq analizinin daha dərin aparılması isə sitat dinamikasının təbiəti və nəşrlər arasındakı mümkün əlaqələr barədə biliklər təqdim edə bilər.

İdarəetmə prioritetlərinə dair tapıntılardan əldə edilən məlumatlara əsaslanaraq, icmal gələcək idarəetmə tədqiqatları üçün altı strateji sahəni müəyyən edir: institusional müqavilələr, yenidən təsəvvür etmə, intellekt, himayəçilik, hazırlıq və tamamlayıcılıq. Xülasə olaraq, icmal bu təklif olunan sahələrin zərurətləri və xoş məqamlarının mövcud institusional innovasiya biliklərini gücləndirməyə və menecerlər innovasiya üçün kontekstlər üzrə qaydalar təyin edərkən və institutlar daxilində müəyyən edici amilləri nəzərdən keçirərkən yeni və maraqlı institusional fenomenləri, perspektivləri və potensialları üzə çıxaracağına ümid edir.

1. Edquist, C. (2006). Systems of innovation: perspectives and challenges. Edited by Fagerberg J, Mowery DC, Nelson RR. *The Oxford handbook of innovation*. Oxford University Press, 181-208.
2. Hargrave, T. J., & Van De Ven, A. H. (2006). A Collective Action Model of Institutional Innovation. *Academy of Management Review*, 31(4), 864-888. doi: <https://doi.org/10.5465/amr.2006.22527458>
3. Hughes, I., Byrne, E., Glatz-Schmallegger, M., Harris, C., Hynes, W., Keohane, K., & Gallachóir, B. Ó. (2021). Deep Institutional Innovation for Sustainability and Human Development. *World Futures*, 77(5), 371-394. doi: <https://doi.org/10.1080/02604027.2021.1929013>
4. Johannessen, J.- A. (2008). Explaining institutional change: aspects of an innovation in the new institutional economy. *Kybernetes*, 37(1), 20-35. doi: <https://doi.org/10.1108/03684920810850961>
5. Zubieta, G., Jones, J., Seet, P.-S., & Lindsay, N. (2015). Knowledge transfer between actors in the innovation system: a study of higher education institutions (HEIS) and SMES. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 30(3/4), 436-458. doi: <https://doi.org/10.1108/JBIM-07-2013-0152>
6. AlEsa, H. S., & Durugbo, C. M. (2021). Systematic review of innovative work behavior concepts and contributions. *Management Review Quarterly*, 72, 1171-1208. doi: <https://doi.org/10.1007/s11301-021-00224-x>
7. Andrés, R.-P., & Min, Z. (2020). Intergovernmental bodies also implement policy innovation, e.g., the Birds and Habitats Directives that targets the sustainable conservation of natural habitats and species. Traditionally the mode for socioeconomic advances by contemporary societies, rece. *Technological Forecasting and Social Change*, 153. doi: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.119937>
8. Auktor, G. (2020). Green industrial skills for a sustainable future. Vienna: United Nations Industrial Development Organization,. Bu https://www.unido.org/sites/default/files/files/2021-02/LKDForum-2020_Green-Skills-for-a-Sustainable-Future.pdf mənədən tapılıb
9. Biurrun, A. (2022). New evidence toward solving the puzzle of innovation and inequality. The role of institutions. *Economics of Innovation and New Technology*, 31(8), 729-750. doi: <https://doi.org/10.1080/10438599.2020.1853659>

10. Brundtland, G. H. (1987). *Report of the world commission on environment and development: Our common future*. World commission on environment and development. New York: United Nations.
11. Buchheim, L., Kriege, A., & Arndt, S. (2019). Innovation types in public sector organizations: a systematic review of the literature. *Management Review Quarterly*, 70, 509-533. doi: <https://doi.org/10.1007/s11301-019-00174-5>
12. Carlsson, B. (1997). *Technological systems and industrial dynamics*. Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.
13. Chebrolu, S. P., & Dutta, D. (2021). Managing Sustainable Transitions: Institutional Innovations from India. *Sustainable Lifestyles and Consumer Behavior—Production and Consumption Systems*, 13(11), 6076. doi: <https://doi.org/10.3390/su13116076>
14. Chen, X., Yi, N., Zhang, L., & Li, D. ((2018)). Does institutional pressure foster corporate green innovation? Evidence from China's top 100 companies. *Journal of Cleaner Production*, 188(1), 304-311.
15. Cooke, F. L. (2010). (How) Does the HR strategy support an innovation oriented business strategy? An investigation of institutional context and organizational practices in Indian firms. *Human Resource Management*, 49(3), 377-400. doi: <https://doi.org/10.1002/hrm.20356>
16. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2013). *The Global Innovation Index 2013: The Local Dynamics of Innovation*. Geneva, Ithaca, and Fontainebleau: World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).
17. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2014). *The Global Innovation Index 2014: The Human Factor In innovation, second printing*. Fontainebleau, Ithaca, and Geneva.: World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).
18. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2015). *The Global Innovation Index 2015: Effective Innovation Policies for Development*. Fontainebleau, Ithaca, and Geneva.: World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).
19. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2016). *The Global Innovation Index 2016: Winning with Global Innovation*. Fontainebleau, Ithaca, and Geneva.: World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).
20. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2017). *The Global Innovation Index 2017: Innovation Feeding the World*. Fontainebleau,

Ithaca, and Geneva: World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).

21. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2018). *The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation*. Fontainebleau, Ithaca, and Geneva.: World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).

22. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2019). *The Global Innovation Index 2019: Creating Healthy Lives—The Future of Medical Innovation*. Ithaca, Fontainebleau, and Geneva: World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).

23. Cornell University, INSEAD, and WIPO. (2020). *The Global Innovation Index 2020: Who Will Finance Innovation?* World Intellectual Property Organization (WIPO) and Confederation of Indian Industry (CII).

24. d'Agostino, G., & Scarlato, M. (2019). Knowledge externalities, innovation and growth in European countries: the role of institutions. *Economics of Innovation and New Technology*, 28, 82-99. doi:https://doi.org/10.1080/10438599.2018.1429536

25. Dahm, R., Byrne, J. R., Rogers, D., & Wride, M. A. (2021, https://doi.org/10.1002/bies.202100107). How research institutions can foster innovation. *BioEssays*, 43(9). doi:https://doi.org/10.1002/bies.202100107

26. Davis, L., & North, D. (2011). Institutional Change and American Economic Growth: A First Step Towards a Theory of Institutional Innovation. *The Journal of Economic History*, 30(1), 131-149. doi:https://doi.org/10.1017/S0022050700078633

27. Durugbo, C. M., Al-Jayyous, O. R., & Almahamid, S. M. (2020). Wisdom from Arabian Creatives: Systematic Review of Innovation Management Literature for the Gulf Cooperation Council (GCC) Region. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 17(6). doi:https://doi.org/10.1142/S0219877020300049

28. European Commission. (2022). *European Innovation Scoreboard*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

29. Farrell, K. R., & Runge, F. C. ((1983)). Institutional Innovation and Technical Change in American Agriculture: The Role of the New Deal. *American Journal of Agricultural Economics*, 65(5). doi:https://doi.org/10.2307/1240442

30. Fischer, B., & Tello-Gamarra, J. (2017). INSTITUTIONAL QUALITY AS A DRIVER OF EFFICIENCY IN LAGGARD INNOVATION

SYSTEMS. *COMPETITIVIDAD LOCAL Y GLOBAL, Y PRODUCTIVIDAD E INNOVACIÓN TECNOLÓGICA*, 11(1), 129-144. doi:https://doi.org/10.3232/GCG.2017.V11.N1.06

31. Foray, D., & Woerter, M. (2020). The formation of Coasean institutions to provide university knowledge for innovation: a case study and econometric evidence for Switzerland. *The Journal of Technology Transfer*, 46, 1584-1610.

32. Fumasoli, T., & Rossi, F. (2021). The role of higher education institutions in transnational networks for teaching and learning innovation: The case of the Erasmus+ programme. *European Journal of Education, Research, Development, and Policy*, 56(2), 200-218. doi:https://doi.org/10.1111/ejed.12454

33. Fung, A. (2021). Continuous Institutional Innovation and the Pragmatic Conception of Democracy. *Polity - The Journal of the Northeastern Political Science Association*, 44(4). doi:https://doi.org/10.1057/pol.2012.17

34. Godden, D. (1991). Induced institutional innovation: Plant variety rights, patents and genetic engineering. *Oxford Agrarian Studies*, 19(1), 3-19. doi:https://doi.org/10.1080/13600819108424032

35. Grabowski, R. (1991). Agricultural development and institutional innovation: A view of early Japan. *Journal of Asian Economics*, 2(2), 249-263. doi:https://doi.org/10.1016/1049-0078(91)90038-M

36. Hagel, J., & Brown, J. (2013). Institutional innovation: Creating smarter organizations to scale learning. *Deloitte Center Edge*, 12(5), 1-22.

37. Hayami, Y., & Ruttan, V. W. (1984). Toward a theory of induced institutional innovation. *The Journal of Development Studies*, 20(4), 203-223. doi:https://doi.org/10.1080/00220388408421914

38. Hernández, V., Nieto, J. M., & Rodríguez, A. (2022). Home country institutions and exports of firms in transition economies: Does innovation matter? *Long Range Planning*, 55(1), 17. doi:https://doi.org/10.1016/j.lrp.2021.102087

39. Hou, J., Chan, E., & Li, L. (2018). Transfer of development rights as an institutional innovation to address issues of property rights. *Journal of Housing and the Built Environment*, 33, 465-479.

40. Hussen, M. S., & Çokgezen, M. (2022). Relationship between innovation, regional institutions and firm performance: Micro-evidence from Africa. *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, 14(2), 316-332. doi:https://doi.org/10.1080/20421338.2020.1866148

41. ILO. (2018). World Employment and Social Outlook 2018: Greening with jobs International Labour Office . Geneva:. Bu https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_628654.pdf mənbədən tapılıb
42. Kang, Y., & Jiang, J. (2021). Revisiting the innovation systems of cross-border cities: the role of higher education institution and cross-boundary cooperation in Hong Kong and Shenzhen. *Journal of Higher Education Policy and Management*.
43. Kooijman, M., Hekkert, M., J.K. van Meer, P., Moors, E., & Schellekens, H. (2017). How institutional logics hamper innovation: The case of animal testing. *Technological Forecasting and Social Change*, 118, 70-79. doi:<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.02.003>
44. Krech, M. (2020). Towards Equal Rights in the Global Game? FIFA's Strategy for Women's Football as a Tightly Bounded Institutional Innovation. *TILBURG LAW REVIEW Journal of International and European Law*, 25(1), 12-26. doi:DOI: 10.5334/tilr.190
45. Kumari, R., Kwon, K.-S., Lee, B.-H., & Choi, K. (2020). Co-Creation for Social Innovation in the Ecosystem Context: The Role of Higher Educational Institutions. *Sustainability*, 12(1), 307. doi:<https://doi.org/10.3390/su12010307>
46. Leeuw, T. d., & Gössling, T. (2016). Theorizing change revisited: An amended process model of institutional innovations and changes in institutional fields. *Journal of Cleaner Production*, 135, 435-448.
47. Li, H., & Yilong, Y. X. (2020, June 22). *Empirical Research on the Level of Institutional Innovation in the Development of China's High-Tech Industry*. (IEEE Access) 08 14, 2024 tarixində bu <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3003932> mənbədən tapılıb
48. LinkedIn Economic Graph. (2022). *Global green skills report 2022*. LinkedIn Economic Graph. Bu <https://linkedin.github.io/global-green-report-2022/> mənbədən tapılıb
49. Mandal, M. (1987). Imperfect institutional innovation for irrigation management in Bangladesh. *Irrigation and Drainage Systems*, 239-258. doi:<https://doi.org/10.1007/BF01102933>
50. Martin, M. J. (1996). Managing Innovation and Entrepreneurship in Technology Based Firms. *IEEE TRANSACTIONS ON ENGINEERING MANAGEMENT*, 43(2), 219-220.
51. McCann, L. (2004). Induced Institutional Innovation and Transaction Costs: The Case of the Australian National Native Title Tribunal. *Review of*

- Social Economy*, 62(1), 67-82. doi:<https://doi.org/10.1080/0034676042000183835>
52. Mishchenko, S., & Mishchenko, V. (2021). Innovation risk management in financial institutions. *Investment Management and Financial Innovations*, 18(1), 190-202. doi:[http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(1\).2021.16](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(1).2021.16)
53. Mosconi, F., & D'Ingiullo, D. (2023). Institutional quality and innovation: evidence from Emilia-Romagna. *Economics of Innovation and New Technology*, 32(2), 165-197. doi:<https://doi.org/10.1080/10438599.2021.1893140>
54. North, D. C. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97-112. doi:DOI: 10.1257/jep.5.1.97
55. Nyseth, T., & López, T. D. (2021). Innovations in urban integration policies: Immigrant councils as democratic institutions. *Cities*, 119. doi:<https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103389>
56. OECD. (2020). *PISA 2018 Results (Volume VI): Are Students Ready to Thrive in an Interconnected World?* PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d5f68679-en>.
57. Onsongo, E. (2019). Institutional entrepreneurship and social innovation at the base of the pyramid: the case of M-Pesa in Kenya. *Industry and Innovation*, 26(4), 369-390. doi:<https://doi.org/10.1080/13662716.2017.1409104>
58. Parrado, S. (2008). Failed policies but institutional innovation through "layering" and "diffusion" in Spanish central administration. *International Journal of Public Sector Management*, 21(2), 230-252. doi:<https://doi.org/10.1108/09513550810855672>
59. Phakathi, S., Sinyolo, S., Marire, J., & Fraser, G. (2021). Farmer-led institutional innovations in managing smallholder irrigation schemes in KwaZulu-Natal and Eastern Cape Provinces, South Africa. *Agricultural Water Management*, 248. doi:<https://doi.org/10.1016/j.agwat.2021.106780>
60. Polopolus, L. (1969). On Institutional Obsolescence and Innovation. *American Journal of Agricultural Economics*, 51(5), 1624-1268. doi: <https://doi.org/10.2307/1238060>
61. Polzin, F., Flotow, P. v., & Klerkx, L. (2016). Addressing barriers to eco-innovation: Exploring the finance mobilisation functions of institutional innovation intermediaries. *Technological Forecasting and Social Change*, 103, 34-46. doi:<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2015.10.001>

62. Raffaelli, R., & Glynn, M. (2015). Institutional innovation: novel, useful, and legitimate. *Mənbə: The Oxford handbook of creativity, innovation, and entrepreneurship* (ss. 407-420). Oxford, England: Oxford University Press.
63. Raffaelli, R., & Glynn, M. A. (2015). Institutional Innovation: Novel, Useful, and Legitimate. *The Oxford Handbook of Creativity, Innovation, and Entrepreneurship*, edited by Christina E. Shalley, Michael A. Hitt, and Jing Zhou. Oxford University Press, 407-420.
64. Raghubanshi, G., Venugopal, S., & Saini, G. K. (2021). Fostering inclusive social innovation in subsistence marketplaces through community-level alliances: An institutional work perspective. *Industrial Marketing Management*, 97, 21-34. doi:https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2021.06.009
65. Ruttan, V. W. (1989). Institutional innovation and agricultural development. *World Development*, 17(9), 1375-1387. doi:https://doi.org/10.1016/0305-750X(89)90079-X
66. RUTTAN, V. W. (2016). Social science knowledge and induced institutional innovation: an institutional design perspective. doi: https://doi.org/10.1017/S1744137406000403
67. Ruttan, V. W., & Hayami, Y. (2007). Toward a theory of induced institutional innovation. *The Journal of Development Studies*, 20(4), 203-223. doi:https://doi.org/10.1080/00220388408421914
68. Sawang, S., Zhou, Y., & Yang, X. (2017). Does institutional context matter in building innovation capability? *International Journal of Technological Learning, Innovation and Development (IJTLID)*, 9(2).
69. Schickler, E. (2001). Disjointed pluralism: institutional innovation and the development of the US Congress. *Princeton University Press*. Princeton.
70. Schiederig, T., Tietze, F., & Herstatt, C. (February 12). Green Innovation in Technology and Innovation Management – An Exploratory Literature Review. *R & D Management* (42), 180-192.
71. Schütz, F., Schroth, F., Muschner, A., & Schraudne, M. (2018). Defining functional roles for research institutions in helix innovation networks. *Journal of technology management & innovation*, 13(4). doi:http://dx.doi.org/10.4067/S0718-27242018000400047
72. Sewell, W., Coppock, J., & Pitkethly, A. (1985). *Institutional Innovation in Water Management: The Scottish Experience*. New-York: Routledge.
73. Sha, K., Song, T., Qi, X., & Luo, N. (2007). Rethinking China's urbanization: an institutional innovation perspective. *Building Research & Information*, 34(6), 573-583. doi:https://doi.org/10.1080/09613210600852730
74. Shaffer, J. D. (1969). On Institutional Obsolescence and Innovation—Background for Professional Dialogue on Public Policy. *American Journal of Agricultural Economics*, 51(2), 245-267. doi:https://doi.org/10.2307/1237577
75. Styhre, A., & Remneland-Wikhamn, B. (2016). The institutional work of life science innovation leadership: the case of a bio venture hub. *Qualitative Research in Organizations and Management*, 11(4), 253-275. doi:https://doi.org/10.1108/QROM-10-2015-1331
76. Thani, F. N., Mazari, E., Asadi, S., & Mashayekhikhi, M. (2022). The impact of self-development on the tendency toward organizational innovation in higher education institutions with the mediating role of human resource agility. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 14(2), 852-873. doi:https://doi.org/10.1108/JARHE-05-2020-0151
77. Tomizawa, A., Zhao, L., Bassellier, G., & Ahlstrom, D. (2020). Economic growth, innovation, institutions, and the Great Enrichment. *Asia Pacific Journal of Management*, 37, 7-31. doi:https://doi.org/10.1007/s10490-019-09648-2
78. United Nations Environment Programme. (2021). Global Guidance for Education on Green Jobs: Connecting Higher Education and Green Opportunities for Planetary Health. Bu https://wedocs.unep.org/20.500.11822/35070. mənbədən tapılıb
79. Ventura, R., Quero, M. J., & Díaz-Méndez, M. (2020). The role of institutions in achieving radical innovation. *Marketing Intelligence & Planning*, 38(3), 310-324. doi:https://doi.org/10.1108/MIP-01-2019-0050
80. Venugopal, S., & Viswanathan, M. (2019). Implementation of Social Innovations in Subsistence Marketplaces: A Facilitated Institutional Change Process Model. *Journal of Product Innovation Management*, 36(6), 800-823. doi:https://doi.org/10.1111/jpim.12508
81. Waldorff, S. B. (2013). Accounting for organizational innovations: Mobilizing institutional logics in translation. *Scandinavian Journal of Management*, 29(3), 219-234. doi:https://doi.org/10.1016/j.scaman.2013.03.010
82. Wallman, J. (2009). An examination of Peter Drucker's work from an institutional perspective: How institutional innovation creates value leadership. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 37, 61-72. doi:https://doi.org/10.1007/s11747-008-0104-2

- 83.** Wang, C., Alvarez-Gaitan, J. P., Moore, S., & Stuetz, R. (2019). Social and institutional factors affecting sustainability innovation in universities: A computer re-use perspective. *Journal of Cleaner Production*, 223(20), 176-188. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.03.093>
- 84.** Weber, F., Lehmann, J., Graf-Vlachy, L., & König, A. (2019). Institution-Infused Sensemaking of Discontinuous Innovations: The Case of the Sharing Economy. *Journal of Product Innovation Management*, 36(5), 632-660. doi:<https://doi.org/10.1111/jpim.12499>
- 85.** Windrum, P., Schartinger, D., & Waring, J. (2018). Co-creation of social innovations and new professional institutions: diffusion of therapeutic patient education (TPE) for diabetes in Austria. *Industry and Innovation*, 25(6), 570-593. doi:<https://doi.org/10.1080/13662716.2017.1295363>
- 86.** WIPO. (2021). *Global Innovation Index 2021: Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis*. Geneva: World Intellectual Property Organization (WIPO).
- 87.** Woodhill, J. (2010). Capacities for Institutional Innovation: A Complexity Perspective. *IDS Bulletin*, 41(3), 47-59. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2010.00136.x>
- 88.** World Intellectual Property Organization (WIPO). (2022). *Global Innovation Index 2022: What is the future of innovation-driven growth?*. Geneva: WIPO. DOI 10.34667/tind.46596.
- 89.** World Intellectual Property Organization (WIPO). (2023). *Global Innovation Index 2023: Innovation in the face of uncertainty*. Geneva: WIPO. DOI:10.34667/tind.48220.
- 90.** Yuan , X., & Elhoseny, M. (2021). IoT-based model for intelligent innovation practice system in higher education institutions. *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems*, 40(2), 2861-2870.
- 91.** Циновкина Людмила. (2022). Навыки, необходимые для "зеленой" экономики. Казахстан. Bu
[HTTPS://STANDARD.KZ/RU/POST/NAVYKI-NEOBXODİMYE-DLYA-ZELENOİ-EKONOMİKİ](https://standard.kz/ru/post/navyki-neobxodimye-dlya-zelenoi-ekonomiki) mənbədən tapılıb